

KÜLTÜREL VARLIKLARIN TEŞVİK VE FİNANSMANI, İPEK YOLUNDA OSMANLI KENTİ MUDURNU'NUN DEVLET DESTEKLERİNDEN YARARLANMA POTANSİYELİ

Yrd.Doç.Dr. Hasan LÖK*

Özet

Türkiye çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yapmış ve bunun sonucunda dünyanın en zengin kültürel varlıklarına sahip ülkelerden birisidir. Ülkemizde tescil edilmiş olan 96 bin civarında taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır. Kültürel varlıkların aslına uygun olarak yenilenerek korunması sonucunda değerlendirilmesi bu varlıkların turizm kanalıyla ekonomimize büyük katkı sağlayacağı bir gerçektir. Kültürel varlıkların turizm sektörü kanalı ile ekonomiye kazandırılmasının en önemli yolu bu eserlerin restore edilmesi, otel ve pansiyonculuk işletmeleri şekli ile gelir getirici unsur olmalarına bağlıdır. Ülkemizde 1970 yılından itibaren kültür varlıklarının tescili iç hukuk ve uluslararası sözleşmelere uyularak gerçekleştirilmektedir. Çalışmamızda; İpek Yolu koridorundaki sit alanı ilan edilmiş Osmanlı Kenti Mudurnu'daki 232 tescilli kültür varlığı ve kentin devlet desteklerinden ne oranda yararlandığı ve ekonomiye katkıları araştırılmıştır.

Bu çalışma, ülkemizin kültürel varlıklarının ve bu varlıklara yönelik teşvik ve finansman uygulamalarının teorik boyutu ile gerçekleşen destekler, bu çerçevede İpekyolu koridorunda bulunan Mudurnu ilçesinin teşvik ve finansman desteklerinden yararlanma potansiyelini kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Devlet Destekleri, Kültür Varlıkları, Mudurnu

THE SUPPORT AND FINANCING, THE POTENTIAL OF MUDURNU'S, AN OTTOMAN CITY, UTILIZING STATE SUPPORT

* Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Meslek Yüksekokulu İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Bölümü, lok_h@ibu.edu.tr

Abstract

Turkey is the one of the countries that hosted many civilizations; as a result of this, it owns the richest cultural heritage. There are almost 96 thousand unmovable cultural existence. It is a fact that renovation of them in accordance with their original form will make a great contribution to the economy of our country. Restoration and being used as hotel hostel etc. of them are the best ways that bring them into economy with the help of tourism. Registration of cultural elements are conducted on the basis of domestic law and international treaties since 1970. In the article, the 232 registered cultural elements in Mudurnu, which is on the Silk Road and an Ottoman city, are analyzed to the extent the city utilizes state support.

This study covers the cultural elements of our country and the supports realized with the theoretical dimension of financial applications, and within this framework it also covers the Mudurnu's, which is on the corridor of Silk road, potential of utilizing financial support.

Keywords: State Aid, Cultural Assets, Mudurnu

1.Ülkemizin Kültürel Varlıkları

1.1.Kültürel Varlık ve Koruma Kavramı

Kültürel varlıklar; tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır (Belge, 1983).

Kültürel miras, bir toplumun üyelerine ortak geçmişlerini anlatan, aralarındaki dayanışma ve birlik duygularını güçlendiren bir hazinedir. Ayrıca insanların tarih boyunca biriktirdikleri deneyimlerin ve geleneklerin devamlılığını, geleceğin doğru kurulmasını sağlar. Kültürel miras; kimliğimizle, kültürümüzle, tarihimizle ilgili somut ve soyut değerlerin tümüdür. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar, kadar dil, gelenek, dans, müzik, ritüeller gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirası oluşturur.

Tarihi özelliklere sahip olan kentler ya da doğal alanlar 19. yüzyıl başlarından itibaren bilinçli şekilde korunması gerekli yerler statüsünde düşünölmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda da özellikle Batılı ölkelerde ciddi ve doğru birtakım uygulamalar yürürlüğe konmuştur.

Ülkemizde koruma kavramı ve uygulamaları batı ülkelerine göre toplum tarafından oldukça geç algılanmıştır. Osmanlı Devleti'nin son döneminde gerçekleştirilen hukuki düzenlemelerin değiştirilmesi ancak 1970'li yıllarda gerçekleştirilmiştir. Bu yıllara kadar değişen, zarar gören, yıkılan, yok olan nice yapı ve bölge ancak bu yıllardan sonra başlatılan "koruma" uygulamalarıyla zararın daha da ileri boyuta ilerlemesi engellenmiştir. Bu doğrultuda çeşitli kurullar kurularak, kültür varlıklarımızın envanteri yapılmakta, koruma amaçlı imar planları hazırlanmaktadır (Babalı, 2007).

1.1. Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Hukuki Düzenlemeler

Taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve onarılmasına ilişkin döneminin gerektirdiği ayrıntılı hükümler içeren ilk belge 4.AAN olarak 1906 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu nizamname 1973 yılına değin 67 yıl eski eserler ve koruma konusunda neredeyse tek belge olarak kullanılmıştır. Her ne kadar 1951 yılında çıkan Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu'nun Kuruluş Kanunu ile 1956 yılında çıkan İmar Yasası korumayla ilgili hükümler içermekteyse de, Cumhuriyet'in ilk koruma yasası 1973 yılında çıkan 1710 sayılı Eski Eserler Kanunudur. 1983 yılında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çıkmış ve 1710 sayılı kanun tümüyle yürürlükten kaldırılmıştır. 2863 sayılı yasada da 1987 yılında çıkan 3386 ve 2004 yılında çıkan 5226 sayılı kanunlarla önemli değişiklikler yapılmıştır (Belge, 2005).

Ülkemizde koruma alanına ilişkin kabul edilen uluslararası sözleşmeler şunlardır:

Venedik Tüzüğü (1964), Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme (1972), Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (2003), Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü - 1987), Geleneksel Mimari Tüzüğü (1999), Viyana Memorandumu (2005), Kültür Varlıklarının Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferinin Önlenmesi ve Yasaklanması İçin Alınacak Tedbirlerle İlgili Sözleşme ve Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi Yönetmeliği'dir (Belge, 2014b).

1.2. Kültürel Varlıkların Tescili

Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürel varlıkların tescili ile yetkili kuruluştur. Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki Kanun, bakanlığa “kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihi ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak, kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak” yetkisini vermiştir (Belge 2014b).

Bakanlık, kültür varlıklarının tescil ve korunmasını, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü kanalıyla yürütmektedir. Genel Müdürlük, kültür varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılarla açığa çıkarılmasını, korunmasını, değerlendirilmesini ve tanıtılmasını sağlamak ve tahribini ve kaçırılmasını önlemek görevlerini yapmaktadır. Genel Müdürlük'e bağlı Anıtlar Yüksek Kurulu ve Bölge Müdürlükleri kanalıyla tescil edilmesi gereken kültür varlıklarının tespit ve tescilini yapmakta, tescili yapılan kültür varlıkları restore edilerek korunmakta ve turizme kazandırılmaktadır. Yıllar itibariyle koruma altına alınmış taşınmaz varlıkların tablosu aşağıda verilmiştir.

Tablo.1: Ülkemizde Tescili Yapılmış Kültür Varlıkları Tablosu (Belge, 2014c)

Yıl	Sayı
2002	64963
2003	65888
2004	68185
2005	68599

2006	77419
2007	81887
2008	84830
2009	90336
2010	94388
2011	98228
2012	94290
2013	96000
2014 (Son 6 Ay)	96953

Kültürel varlıklar tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de; kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve isihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeler, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir (Belge, 1983).

2. İpek Yolu Güzergâhında Mudurnu

2.1. Konumu ve Tarihçesi

Mudurnu ilçesinin kuzeyinde Düzce ili, kuzeybatısında Hendek ilçesi, kuzeydoğusunda Bolu ili, doğusunda Seben ilçesi, güneyinde, Nallıhan ilçesi, batısında Göynük ilçesi ve Akyazı ilçesi bulunmaktadır (Topaç, 2010).

Mudurnu ilçesi 1.349 km² yüz ölçümüne sahip, nüfusu 25148 kişi ve nüfus yoğunluğu ise km² ye 18 kişi düşmektedir. Mudurnu ilçesi oldukça düşük nüfus yoğunluğuna sahiptir. Türkiye genelinde olduğu gibi Mudurnu, ilçesinde de köylerdeki nüfus, kırsal kesimin ekonomik ve kültürel imkânlarının yetersizliği nedeniyle kentlere itilmektedir (Topaç 2010).

Evliya Çelebi Mudurnu'yu ziyareti sırasında 3000 evden bahseder. Buradan çıkan sonuç da en az 15 bin kişilik bir nüfusun varlığıdır. Oysa 19 yy. sonunda kaza merkezindeki nüfus 4296, tüm Mudurnu'da ise 30.461 kişidir. Günümüzde ilçe nüfusu 2000 sayımına göre, merkezde 5500, toplam 27153'tür. Evliya Çelebi, Seyahatname'de "çarşı dükkânlarının çoğu iğneci dükkânlarıdır. Bütün Anadolu'ya buradan binlerce yük iğne gider. Bu şehrin büyük ve küçük bütün halkı iğneci olduğundan adına Dar-ı Süzen (iğne şehri) demişler", diyerek bu durumu vurgular (Babalı, 2007).

Ayrıca Yzb. Frederick Burnaby'nin Küçük Asya Seyahatnamesi'de 1876'lı yıllarda Mudurnu ilçesinde kaldığı süre de yemek sorunu için birkaç piliçten bahseder ve 800 kerpiç evden ve her evde 5 bireyin bulunduğunu varsayarak 4000 nüfuslu olduğu söyler (Burnaby, 1998).

Mudurnu'da, tarihte bilinen ilk olarak Yasefililer ve Hititler tarafından yerleşime geçilmiş, Roma İmparatorluğu'nun parçalanması ile Bizans sınırlarında kalan Mudurnu ismi bu dönemde Komopolis iken, Bizans'ın Bursa tekfurunun kızının adına yaptırdığı kale ile ilçenin ismi Modrenea olarak değişmiştir (Topaç, 2010).

Haçlı Seferi sonrası Bizanslılarından Osmanlı sınırlarına dâhil olmuş, bu dönemde Bağdat Yolu üzerinde yer alması ve İstanbul'a yakınlığı nedeniyle coğrafi konumu açısından önemli olan bölge, ticari hareketliliği ve zenginliği açısından olan önemi

nedeniyle 1332'de Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Bey tarafından tamamen alınarak bir sancak beyliği haline getirilmiştir (Babalı, 2007).

24 Ekim 1920'de Mustafa Kemal Atatürk'ün Mudurnu halkına gönderdiği telgrafın okunması; "Sevgili Mudurnulular Kurtuluş Savaşının en zor günlerinde Kuva-i Milli'ye verdiğiniz destek ve gösterdiğiniz kahramanlığa teşekkür ederim" sözleriyle Mudurnu halkını onurlandırmıştır. Milli Mücadelede önemli etkinliklerde bulunan Mudurnu, Cumhuriyetin ilanının ardından yeniden kurulan Bolu iline bağlamıştır (Topaç, 2010).

İpek Yolunun bölgeden geçmesine de bağlı olarak, Mudurnu el sanatlarında çevre pazarlarına hâkim olarak Osmanlıların önemli ticari merkezlerinden biri haline gelmiş ve bu durumunun uzun devirler devam ettirmiştir (Topaç, 2010).

2.2. İpekyolu Koridoru-Mudurnu

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013 çerçevesinde doğal, tarihi ve kültürel değerleri nedeniyle turistik anlamda öne çıkarılması gereken bazı güzergâhlar belirlemiştir. Bu eylem planı çerçevesinde "Belirlenen güzergâhın doğal ve kültürel dokusunu yenileyerek belli temalara dayalı olarak turizm amacıyla geliştirilmesi" stratejisi doğrultusunda 7 tematik turizm gelişim koridoru önermiştir. İpek Yolu güzergâhı bu önerilen koridorlardan biridir. İpekyolu Turizm Koridoru (Sapanca, Geyve, Taraklı, Göynük, Mudurnu, Nallıhan, Beypazarı, Güdül, Ayaş) bölgedeki en önemli kültür turizmi destinasyonlarını içeren rota, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca belirlenmiş Ayaş-Sapanca hattı üzerinde yer almaktadır. Taraklı, Göynük ve Mudurnu'nun yanı sıra Geyve ve Sapanca ilçeleri İpekyolu Turizm Koridoru üzerinde Nallıhan, Beypazarı, Ayaş ve Güdül ilçeleri ile birlikte ele alınmaktadır (Belge, 2014b).

2.3. Sosyal Yapı, Kültürel Varlıklar ve Turizm

Osmanlı kenti olan ve İpekyolu koridorunda bulunan ilçe, konum itibarıyla ülkemizin kültür turizmine dönük potansiyelin olduğu yörelerden birisidir. Mudurnu da kültür

turizmi yanında doğa turizmi ve rekreasyonel aktivite ihtiyacının giderilebileceği doğal alanlarda mevcuttur. İlçenin turizm çeşitliliği bakımından gruplandırılması şöyledir:

- a. Mudurnu Evleri ve Saat Kulesi ile kültür ve tarih turizmine,
- b. Yıldırım Beyazıt Cami, Kanuni Sultan Süleyman Camii, Şeyh'ül İmran Türbesi ve Karamurat Türbesi ile inanç turizmine,
- c. Abant Tabiat Parkı ile kongre ve ekoturizmine,
- d. Sarot ve Babas Kaplıcaları ile sağlık turizmine,
- e. Yaylaları ile yayla turizmine,
- f. Kara Murat ve Sülüklü Göl ile ekoturizme hizmet etmektedir. (Topaç 2010)

Mudurnu'da turizme yönelik çeşitli faaliyet ve etkinliklerin yanı sıra Mudurnu'nun birçok köylerinde yerel katılımı ile gerçekleşen hacet bayramları ve pilav günleri de düzenlenmektedir (Belge, 2014b).

Mudurnu'nun geleneksel konutlarındaki belirgin özellikler, Batı Karadeniz'deki diğer örneklerle benzer biçimde, ahşap malzemenin ağırlıklı kullanımı, dingin pencere düzeni, blok etkili kararlı çıkıntılar, topoğrafyanın gerektirdiği yerlerde sokağın oluşumuna göre gönye çıkıntılar, alaturka kiremitli kırma çatılar, üçgen alınlıklar ve cepheye görsel zenginlik katan ahşap oyma tekniğiyle yapılmış süslemelerden oluşmaktadır. Yerleşimin önde gelen bazı sivil mimari örnekleri arasında Armutçular, Haytalar, Keyvanlar ve Yarışkaşı Konakları sayılabilir.

Mudurnu'da kültür varlığı tescilleri 1970'lerin sonunda 180 kadar yapı ile başlamış, 1991 yılında başlayan koruma planı çalışmaları eşliğinde buna 30 kadar yapı daha eklenmiştir (Yıldırım 2011).

Geleneksel Mimarlık Örneklerinin Korunarak Turizm İşleviyle Yaşatılması Projesi (kısaca Mudurnu Geleneksel Mimarlığın Yaşatılması Projesi), Mudurnu'da yeni ekonomik canlılık yaratma amacını taşımaktadır. Proje kapsamında, tescilli kültür varlığı yapılarında basit ve esaslı onarımlar ile turizm amaçlı işlevlendirmeler, sokak sağlıklılaştırma çalışmaları ve tescilli olmayan çeşitli kamusal yapı elemanlarında görsel

iyileştirmeler yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında özellikle öne çıkan, yaklaşık 30 adet konutun restorasyon projesi hazırlanması ve uygulaması için Kültür Bakanlığı'nın para yardımlarından yararlanılması olmuştur.

Mudurnu kültürel varlıklarını gösteren harita aşağıda Şekil 1'de sunulmuştur. Şekilde kültürel varlıkların en başta gelen tarihi konakları, camileri, kültür evleri, saat kulesi, hamamları şehrin tarihi bütünü oluşturmaktadır.

Şekil 1: Mudurnu'da Başlıca Sivil ve Anıtsal Kültürel Değerler (Tuncer 2010)

Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 20.10.1992 tarih ve 2691 sayılı ve 16.10.1995 tarih ve 4219 sayılı kararları sonucunda, Mudurnu'da 215 adet tescilli sivil mimarlık örneği yapı, beş adet cephesi korunacak yapı, 138 adet planla korunması gereken yapı, ilçede bulunan 165 adet konut ve 8 adet cami, çeşme, hamam olmak üzere toplam 173 adet mimari değeri yüksek yapı bulunmaktadır (Tuncer, 2010).

Tablo 2: Mudurnu'da Tescil Yapılmış Olan Kültürel Varlıklar (Tuncer, 2010)

Tescil Kategorisi	Sayı
Sit Alanları	(2)
Kentsel Sit Alanı	1
Arkeolojik Sit Alanı (1. derece)	1
Kültür Varlıkları	(232)
Cami	5
Mescit	1
Hamam	3
Hazire – Türbe (parselde cami ile birleşik olanlar dahil)	3
Çeşme (parselde işyeri ile birleşik olanlar dahil)	3
Kütüphane	1
Dükkan (parselde konut veya çeşme ile birleşik olanlar dahil)	49
İşyeri	10

(parselde konut veya çeşme ile birleşik olanlar dahil)	
Konut	157
Köprü	1
Toplam	234

İlçede 26.12.1995 tarih ve 4421 sayılı Ankara Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun kararıyla onanan Mudurnu Koruma Amaçlı İmar Planı Uygulama Esasları ve Hükümleri'ne göre imar uygulamaları yapılmaktadır. Plan 1/1000 ölçeğinde, yapılmış fakat planların 1/500 ölçek boyutuna çıkarılması ile daha kullanılabilir hale getirilmiş olacaktır.

3. Kültür Varlıklarının Teşvik ve Finansmanı

3.1. Teşvik ve Finansman Kavramı

Teşvik kavramı, sübvansiyon, özendirme, yönlendirme, destekleme, yardım ve hibe gibi kavramlarla birlikte ifade edilmektedir. Sübvansiyon, devletin parasal önlemlerle ekonomik hayatın gelişmesine çaba göstermesi olarak değerlendirilmekte olup bu kavram destekleme, yardım ve hibeyi bünyesinde bulundurmaktadır.

Finansman kavramı girişimlere sağlanan parasal destekleri ifade etmektedir. Finansman desteği geri dönüşü olmayan hibe, geri dönüşlü kredi ve sermaye olarak yatırımlara ortak olunan değerlerdir. Teşvik ve özendirme, parasal önlemler dışında devletin diğer araçlarla ekonomik hayata katılmasını ifade etmektedir.

Teşvik düzenlemeleri genel ve özel olarak ele alınmaktadır. Genel destek ekonomik hayatın canlandırılması, verimli hale getirilmesi kalitenin artırılması yönünde alınan ekonomik önlemlerdir. Özel teşvik, bir sektörün, bölgenin geliştirilmesi olarak

isimlendirilmektedir. Kültürel varlıkların desteklenmesi genel ve özel teşvik kapsamında değerlendirilmektedir.

3.2. Teşvik ve Finansman Desteklerini Yürüten Kurumlar

Ülkemizde genel teşvik uygulamaları Ekonomi Bakanlığı tarafından yönetilmektedir. Genel teşviklere bakıldığında sektör ve yöre teşvikleri ağırlık kazanmaktadır. Ülkemiz 6 ana bölgeye ayrılmakta, en yüksek teşvik Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerine verilmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin kullanmış olduğu teşvikler 5 ve 6. Bölge teşvikleridir. Bu bölgelerdeki yapılan yatırımlar en yüksek vergisel ve nakdi teşviklerden yararlandırılmaktadır. Turizm sektörü döviz kazandırıcı özelliği dolayısıyla 1984 yılından bu yana özel önem taşıyan sektör olarak ele alınmaktadır.

Turizm sektörünün bir parçası olan kültür varlıkları korunması ve işletilmesi, ekonomiye döviz kazandırıcı etkisi dolayısıyla genel teşvik çerçevesi içerisinde özel önem taşıyan sektörler kapsamında değerlendirilmektedir.

3.3. Kültür Varlıklarının Teşvik ve Finansman Süreci

Kültür Varlıklarının Teşvik ve Finansmanı sürecinin iş akışı yatırım ve işletme dönemine göre farklılık göstermektedir. Yatırım döneminde Ekonomi Bakanlığı Teşvik ve Uygulama Genel Müdürlüğü'nden alınacak Yatırım Teşvik Belgesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü ile Yatırımlar Genel Müdürlüğü'nden alınacak yatırım belgeleri ile kültür varlıkları Yatırım Teşvik Belgesi'ne bağlanmaktadır.

Ekonomi Bakanlığı'nın düzenleyip vermiş olduğu teşvik belgesi için yatırım tutarının alt limiti 500 bin liradır. Teşvike bağlanmasına karar verilen proje için yatırım indirimi, gümrük vergisi ve fon muafiyeti, katma değer vergisi muafiyeti, faiz indirimi, döviz tahsisi, kredi desteği verilmektedir (Belge, 2012).

Kültür varlıklarının desteklenmesinde görevli kuruluşları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Şekil 2: Kültür Varlıkları Girişimcileri Desteklenmesi ve Finansman Desteği

Diyagramı

Yatırım teşvik belgesi destekleri dışında bu yatırımlar, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün proje ve uygulama nakit desteklerinden yararlandırılmaktadır. Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığı TOKİ Başkanlığı kredileri, Türkiye Kalkınma Bankası turizm kredileri ve Küçük ve Orta Boy İşletmeler Başkanlığı'na verilen proje kredileri yatırımın nakit ihtiyacını karşılamaktadır. Özellikle kredilerde faiz indirimleri ve karşılıksız proje destekleri yatırımın hızlı bir şekilde ekonomiye kazandırılmasında önemli rol oynamaktadır.

Yatırım ve işletme dönemindeki vergisel teşvikler 5225 sayılı kanunun amacına uygun olarak düzenlenmiştir (Belge 2015c). Kanun çerçevesinde Gelir Vergisi stopaj indirimi, Taşınmaz Mal Tahsisi, Sigorta Primi İşveren Paylarında İndirim, Su bedeli İndirimi ve Enerji Desteği, Yabancı Uzman Personel ve Sanatçı Çalıştırabilme, Hafta Sonu ve Resmi Tatillerde Faaliyette Bulunabilme, Emlak Vergisi Muafiyeti, Veraset ve intikal vergisi muafiyeti, Katma değer vergisi istisnası.

İşletme döneminde finansman ve vergi teşvikleri ise; Türkiye Kalkınma Bankası işletme kredilerine faiz desteği, istihdama dönük vergisel ve sigorta primleri istisna ve muafiyetleri, KOSGEB tarafından verilen işletme dönemi kredileri ve faiz desteği ile yurt

dışı pazarlama ve fuar destekleri kültür varlıklarına yatırım yapan girişimcilerin finansman ihtiyacını karşılamaktadır.

3.4. Kültür Varlıklarına Verilen Nakit Desteklerin Gelişim Seyri

Kültür ve Turizm Bakanlığı 2005 yılından itibaren kültür varlıklarına proje uygulama yardımı yapmaktadır. Nakit desteklerle ilgili başvuru, yardım yapılmasına karar verilenler, bu projelerin gerçekleşme sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 3: Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Ülkemiz Kültür Varlıklarının Desteklenme Gelişim Tablosu (Belge, 2014c)

Yılı	Proje Yardımı			Proje Uygulama Yardımı			Toplam Gerçekleşme Sayısı (Proje+Uygulama)
	Başvuru Sayısı	Yardım Yapılmasına Karar Verilenlerin Sayısı	Gerçekleşme Sayısı	Başvuru Sayısı	Yardım Yapılmasına Karar Verilenlerin Sayısı	Gerçekleşme Sayısı	
2005	384	384	247	3	3	2	249
2006	1613	416	240	260	41	37	277
2007	2185	247	139	362	109	92	231
2008	1223	562	288	480	152	135	423
2009	1103	441	247	562	204	154	401
2010	972	518	329	482	282	212	541

2011	1073	552	325	512	292	227	552
2012	988	497	276	615	263	205	481
2013	824	544	302	595	312	238	540
Toplam	10365	4161	2393	3871	1658	1302	3695

Tablonun incelenmesinden görüleceği gibi 2005-2013 yılları arasında proje yardımı için 10.365, proje uygulama yardımı için 3871 adet olmak üzere toplam 14236 adet kültür varlığı için destek başvurusu yapılmıştır.

Son dokuz yıllık dönemi kapsayan proje yardımı ve proje uygulama yardımı yapılmasına karar verilenlerin toplam sayısı 5.819 olup destek kararı verilenlerin 3695 adedine kaynak tahsisi yapılmıştır.

Kültür varlıklarının finansmanına yönelik Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı TOKİ Başkanlığınca yatırımcılara verilen nakdi desteklerinin gerçekleşmesine ilişkin tutarlar aşağıda iki tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 4: Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca Kullandırılan Krediler (Belge, 2015b)

Yılı	Ödenek Miktarı	Proje Yardımı Gerçekleşen Tutar	Proje Uygulama Yardımı Gerçekleşen Tutar	Toplam Gerçekleşen Tutar
2005	5.300.000,00	3.319.337,00	134.411,00	3.453.748,00
2006	5.303.445,00	1.749.956,00	1.556.237,00	3.306.193,00

2007	5.595.000,00	1.003.391,00	3.315.000,00	4.318.391,00
2008	8.000.000,00	2.091.175,00	3.653.981,00	5.745.156,00
2009	8.156.000,00	2.278.661,00	3.610.662,00	5.889.323,00
2010	11.914.000,00	2.880.356,00	5.116.430,67	7.996.786,67
2011	12.605.000,00	3.203.745,00	5.367.400,00	8.571.145,00
2012	13.487.000,00	2.694.672,00	7.670.000,00	10.364.672,00
2013	13.500.000,00	3.100.917,00	7.266.000,00	10.366.917,00
TOPLAM	83.860.445,00	22.322.210,00	37.690.121,67	60.012.331,67

Tablodan gözleendiği gibi Kültür ve Turizm Bakanlığı Proje yardımı ve Proje Uygulama Yardımı olarak son dokuz yılda başvuru yapan 14236 projenin 5819 adedine yardım yapılmasına karar verilmiş, karar verilen projelerin 3695 adedine yaklaşık 60 milyon liranın üzerinde nakit destek vermiştir. Dokuz yıllık süreyi kapsayan bu deneme ilişkin yıllık destek tutarı 6 milyon lira civarındadır. 3695 adet kültürel varlık bu nakit destekten her bir girişimci ortalama 16.242 lira yardım almış bulunmaktadır.

Kültür turizminin geliştirilmesinde önemli yeri olacak olan kültür varlıklarının restorasyon sonucunda ekonomiye kazandırılma projesinde tahsis edilen nakit desteklerinin artırılması gerektiği bir mecburiyet olacak gözlenmektedir.

Tablo.5: Ülkemizin Kültür Varlıklarına TOKİ Tarafından Tahsis Edilen Nakdi Destekler (Belge, 2015a)

Dönem	Kredi Açılan Proje Sayısı	Biten Proje Sayısı	Tahsis Edilen Kredi Miktarı	Ödenen Kredi Miktarı
2005	16	16	1.175.446,56 TL	1.175.446,56 TL
2006/1	29	27	2.083.868,34 TL	2.032.868,34 TL
2006/2	21	21	1.493.548,10 TL	1.493.548,10 TL
2007	34	34	2.657.813,66 TL	2.549.013,66 TL
2008	54	54	4.031.633,66 TL	4.031.633,66 TL
2009/1	59	56	4.391.212,27 TL	3.915.751,98 TL
2009/2	21	21	1.518.393,42 TL	1.518.393,42 TL
2010	38	35	3.014.250,38 TL	2.687.850,38 TL
2011	71	45	6.194.255,56 TL	5.049.981,25 TL
2012	104	52	10.104.998,48 TL	6.349.215,99 TL
2013	71	25	7.696.800,23 TL	4.156.714,59 TL
2014	72	-	8.472.639,94 TL	1.420.283,27 TL
TOPLAM	588	386	52.834.860,59 TL	36.380.701,19 TL

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı TOKİ Başkanlığı kültürel varlıklardan son 10 yıllık dönemde 588 adet başvurunun 386 adedine yaklaşık 53 milyon lira kredi tahsisi yapmış, bu projelerin kullandığı kredi tutarı 36 milyon lira civarındadır. Kültür varlığı girişimcisi TOKİ başkanlığından ortalama 137 bin lira kredi sağlamış ve bunun 94 bin lirasını kullanmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı proje başına yaklaşık 16 bin lira yardım sağlar iken TOKİ Başkanlığı proje başına 137 bin lira kredi sağlamıştır. Kredi geri ödemeli ve finansman yükü taşımış olması nedeniyle nakit desteklerden talep bakımından daha az girişimci tarafından talep edilmiştir.

Yatırım dönemi nakdi desteklerinden diğer bir finansman ise Türkiye Kalkınma Bankası turizm kredileridir. Adı geçen banka turizm sektöründeki büyük yatırımcılar yanında pansiyon işletmecilerine de finansman desteği sağlamaktadır. Bu bankanın turizm kredileri içerisinde ne oranda kültür varlıklarına yatırım ve işletme finansmanı sağlamış olduğu tespit edilememiştir.

Kobilere dönük KOSGEB tarafından verilen proje kredilerinin genel toplamı bilinmekle beraber, bu kuruluşun istatistiki verileri içerisinde toplam proje desteklerinin ne kadarlık kısmının kültür varlıklarına tahsis edildiği bilinmemektedir.

3.5. Vergisel ve Diğer Teşvikler

Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın uyguladığı işletme dönemine ilişkin istihdam destekleri ile yatırım döneminde uygulanan veraset intikal ve emlak vergileri ile gümrük vergilerine ilişkin kültürel varlıklarla ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Ayrıca Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü'nün yurt dışı fuar, Sanayi Bakanlığı'na bağlı KOSGEB, TSE, Patent Enstitüsü işletme dönemlerine ilişkin desteklerinin de envanter çalışması bulunmamaktadır. Bu çerçevede vergisel ve diğer teşviklerle ilgili ülkemiz genelinde rakamsal bir gerçekleşme bulunmaması dolayısıyla bu desteklerin ölçülmesi yapılamamaktadır.

3.6. Kültürel Varlıklara Verilen Nakit Desteklerin Gelişimi

Mudurnu'da yukarıdaki tabloda gözlendiği gibi 232 adet tescil edilmiş ve proje yardımı ve proje uygulama yardımına hak kazanmış kültürel varlık bulunmaktadır. Osmanlı kenti olması nedeniyle tescil edilmiş olan bu eserleri de kapsayan 400 civarında tarihi yapının yarısı 'planla korunacak yapı' statülü yapı ve hibe başvurusuna uygun olmayışı bunların Belediye için önem taşımamasına neden olmakta, ayrıca tarihi çevrenin bütün olarak ele alınmasını engellemektedir. Yardımların miktarının cüzi ve onarım işi kapsamına göre parçalı kalması, vatandaşların maddi durumunun zayıf olmasından dolayı destek sağlayamaması ile birleşince, onarımların tam anlamda gerçekleşmesini engellemesi açısından eleştirilmektedir (Yıldırım, 2011).

İlçede tescili yapılmış ve restorasyonu yapılarak turizme kazandırılacak olan kültür varlıklarına entegre olabilecek doğal çevrenin ve kültürel dokunun korunması, yolların ve diğer altyapının iyileştirilmesi, ekoturizm ürünlerinin geliştirilmesi, turist çekim merkezleri yakınlarında nitelikli yiyecek-içecek işletmeleri yapılması, pansiyonculuk için fiziksel açıdan uygun evlere sahip yöre halkının teşvik edilmesi, değişik medyayı kullanan tanıtım ve pazarlama yapılması, toplumsal gelişmenin desteklenmesi, yerel halkın gelişme sürecine dahil edilmesi, insan kaynakları yönetimi çerçevesinde eğitim ve bilinçlendirme çalışmaları yapılması, mevcut potansiyeli artıracaktır (Hoşcan 2008: 139-41).

Mudurnu ilçesinde kültürel varlıklara sağlanan Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü destekleri ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı TOKİ Başkanlığı desteklerine ilişkin bilgiler şöyledir.

Tablo 6: Mudurnu'da Projelendirmiş Uygulamaya Geçirilmiş Kültür Varlıklar (Belge, 2014b)

Yıl	Projelendirme	Uygulama	Toplam
2005	19	-	19

2006	10	1	11
2007	2	3	5
2008	5	4	9
2009	7	2	9
2010 ve sonrası	13	6	6
Toplam yapı sayısı	56	16	72
Toplam ödenen miktar (TL)	569.202	497.000	1.066.202

Mudurnu ilçesinde mevcut 232 adet kültürel varlıktan 56 adet varlığın projelendirilmesine 569.202 liralık destek sağlanmış, uygulama aşamasında 16 projeye 497 bin lira nakdi teşvik verilmiştir. Bu projeler toplam olarak 1 milyon 66 bin 202 lira destekten yararlandırılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ülkemiz kültürel varlıklarına sağlamış olduğu yaklaşık 96 milyon liralık toplam destek içerisinde oransal olarak Mudurnu'ya yapılan destek % 1 seviyesindedir.

3.7. Mudurnu İlçesindeki Kültürel Varlık Sahiplerinin Devlet Desteklerine Yaklaşım Anketi

İlçede koruması yapılmış halen turizme katkıda bulunan konak sahipleri, restorasyonu devam eden kültür varlıkları sahipleri, geçmiş dönemde görev yapmış belediye başkanı, mevcut belediye başkanı ve kent konseyi eski başkanı ile görüşmeler yapılarak anket uygulanmıştır.

Anket, bir algı yaratmaya yönelik hem de bilgilendirme amaçlı düzenlenmiştir. Kültürel varlık sahiplerine sorulan sorularda devlet desteklerinden bilgi sahibi olup olmadıkları, destekleri yürüten bürokratik yönetimlerden hangilerini bildikleri, devletin desteklerini kullanıp kullanmadıklarını, destekler üzerine görüşlerinin ve önerileri irdelenmiştir.

Koruma altına alınmış ve tamamlanmış 7 adet konak sahibi ve işletmecisi, dış cephesinin finansmanı belediye tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı kaynaklarından sağlanmış 50 civarındaki varlık sahiplerinin görüşlerinin alındığı belediye başkanlarının anketlere verdikleri yanıtlarda ortaya çıkan sonuç; kaynak yetersizliği, bürokratik engeller, bilgi noksanlığı ve miras hukuku sorunlarını ortaya koymuşlardır.

Yatırım aşamasında olan ve TOKİ'den kredi tahsisi sağlamış olan bir yatırımcı ise, desteklerin bir kısmını bildiğini, bürokratik engeller ve kaynak yetersizliği ile yerel idarenin sorun çözememesinden krediyi kullanmadığını ve yönetimler ile davalık durumda olduğunu, projenin öz kaynağının tamamının öz kaynakla karşılandığını, tamamlanmamış olan bu yatırımı devretme kararından bulunduğunu belirtmiştir.

Anketi cevaplandıran koruması tamamlanmış ve işletmeye alınmış 7 konak sahibi ve kent konseyi eski başkanı; teşvik ve finansman olgusunun yalnızca Kültür ve Turizm Bakanlığı desteğinden ibaret olduğunu ifade etmişlerdir. Destek veren kuruluşlar ile nakit ve vergisel teşviklerin hiç birisinden bilgi sahibi olmadıkları ortaya çıkmaktadır. İşletme sahiplerinin tamamı bürokratik işlemlerin zorluğundan, kaynak yetersizliğinden, ilçenin tüm konaklarının korunmasına yönelik en önemli sorunun miras hukukundan kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Eski Belediye Başkanı ile yapılan görüşmede ise, Mudurnu'ya sağlanmış olan teşviklerinin 500 bin liralık kısmı Kültür Varlıkları Genel Müdürlüğü ve 500 bin lirası Tanıtma Fonu kaynaklarından karşılandığını belirtmiştir. Görüşmede, belediye başkanı dış cephe giydirmelerinde başvuruların kişiler adına belediye tarafından yapıldığını, bu kişilerin hiçbir desteğin ayrıntısını bilmediklerini ifade etmiştir. Eski ve yeni belediye başkanları ile yapılan anket çalışmasında ise Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı TOKİ kredilerini, vergisel teşviklerden ancak emlak vergisi ile veraset ve intikal vergisi muafiyetini uygulamasını bildikleri ortaya çıkmaktadır.

Öneriler ve Sonuç

Yörede, kültür varlıklarının ekonomiye kazandırılmasında en önemli sorunun kültür varlığı sahiplerinin miras hukukundan kaynaklandığı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca korumaya dönük proje hazırlama ve proje uygulama desteklerinin yetersiz olması ve kaynak bulunamaması, kredilerin geri ödenmesinde sorun yaşanabileceği, turizme kazandırılmasında yapılacak olan pansiyonculuk ve otel işletmeciliğinin uzmanlık gerektiren girişimcilik olduğu ve kültür varlığı sahiplerinin bu bilgilere sahip olmadıkları, teşviklerin bürokratik işlemlerinin fazla olması nedeniyle istekli olmadıkları ortaya çıkmaktadır.

Genel olarak kültür varlıkları teşvik ve finansman uygulamalarında ortaya çıkan sorunlar çerçevesinde bu sorunların çözümüne yönelik ortaya koyduğumuz öneriler şöyledir:

- a. Kültür varlıklarının tamamına yakınının veraset sorununu bulunmaktadır. Bu sorunun miras hukukunda yapılacak düzenlemelerle kolaylaştırılması önerilmektedir. Anket sonuçlarındaki öneriler çerçevesinde varislerden birisine sorumluluk vererek devir işlemlerinde nakit desteği sağlanması gerekmektedir.
- b. Yörede proje desteği ofislerinin kurulması ve üniversite işbirliğinin sağlanması ile bürokratik engellerin kaldırılması sonucunda finansman süreci hızlanacaktır.
- c. Kurulacak proje ofislerinin yerel yönetimlerle işbirliği yollarının sağlanması kültür varlıkları desteklerinde bürokratik işlemlerin hızlanmasına yol açacaktır.
- d. Kültür varlıklarına tahsis edilen nakit kaynakların artırılması sonucunda kaynak yetersizliği ortadan kalkacaktır.
- e. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nde yeterli olan teknik elemanlara ilave olarak finansman ve ekonomist kadrolarının oluşturulması sonucunda projelerin değerlendirilmesinde ve uygulamasında kredi süreçlerini hızlandıracaktır.
- f. İlçede bulunan restorasyonu yapılmamış turizme kazandırılması söz konusu olan konaklardan bazılarının TOKİ Başkanlığı'na yenilenmesi sonucunda bu uygulamanın model olabileceği, bu konuda ilgili başkanlığa öneri sunulması kültür varlıklarının ekonomiye kazandırılmasını sağlayacaktır.

g. Üniversite-Yerel Yönetim-Destek Veren Kurumlar işbirliği ile kültür varlıkları ve turizme kazandırılması çalışmayı yapılarak devlet destekleri konusunda ilçede tarafların işbirliği ve iletişiminin sağlanması uygun olacaktır.

İpekyolu koridorunda bulunan Osmanlı Kenti Mudurnu'nun kültürel varlıkları devlet desteklerinden yeterince yararlanamamaktadır. Yörede bulunan 232 adet kültürel mirasın restore edilerek korunması sonucunda çok sayıda konak turizme kazandırılmış olacaktır. İlçede kültür turizmi kanalıyla ekonomik canlanma sonucunda ekonomi büyüme gösterecektir.

Kaynakça

Babalı, M. E., (2007). *Mudurnu'nun Fiziksel ve Tarihsel Dokusu, Sivil ve Anıtsal Mimarlık Örnekleri Çevresel Analiz ve Koruma Önerileri*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Belge, M., (1983). “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu”, *Resmi Gazete*, 23/7/1983.

Belge, M., (2005). *Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler El Kitabı, Son Yasal Düzenlemelerde Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yerel Yönetimler*, Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 3035.

Belge, M., (2012). “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar”, *Resmi Gazete*, 12/06/2012.

Belge, M., (2014b). “Mudurnu Kültürel Miras Alanı Yönetim Planı, 2014–2018 Plan Tasarısı”.

Belge, M., (2014c). “Kültür Varlıkları”, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr>., 12.11.2014.

Belge, M., (2015a). “Restorasyon Kredileri”, <http://www.toki.gov.tr/restorasyon-kredileri>, 26.03.2015.

Belge, M., (2015b). “Kültür Varlıklarının Onarım Faaliyetleri”, <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,106721/tasinmaz-kultur-varliklarinin-onarimina-yardim-faaliyet-.html>., 26.03.2015.

Belge, M., (2015c). “Kültür Yatırımları ve Girişimlerine Yönelik Vergisel Teşvikler” <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=497>., 26.04.2015.

Burnaby, F., (1998). “Küçük Asya Seyahatnamesi, Anadolu’da bir İngiliz Subayı” 1876.

Hoşcan, N., (2008). *Orman Köylerinde Doğal Ve Kültürel Değerlerin Ekoturizm Etkinliklerinde Kullanılması: Bolu ili, Mudurnu İlçesinde Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tuncer, M., (2010). “Kültür Kenti Mudurnu Planlaması Üzerine”, Mudurnu Kültür Kenti Panel Çalıştayı.

Yıldırım, A. E., (2011). *Kentsel Koruma Projelerinde Aktörlerin Örgütlenmesi Gaziantep, Kuşadası ve Mudurnu Örnekleri Üzerinden Türkiye'nin Tarihi Kent Dokularında Uygulanabilir Örgütlenme Modellerine Yönelik bir Araştırma*, (Yayınlanmamış) Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.